

CONCIONES DE SANCTIS

DE NATIVITATE B. V. MARIE.

CONCIO UNICA.

Mementote diei hujus (Exodi 13).

Magni et admiratione digni fuere omnes Dei Genitricis Mariæ dies, nec habetur aliquod vitæ ejus momentum, quod a singulis hominibus laudari et prædicari non debeat. In primis autem recolenda, veneranda, laudanda et prædicanda felix illa dies, in qua Virgo sacra, e materno egrediens sinu, in hunc mundum venit, ut Verbi incarnati Mater, colorum regina, totiusque orbis decus et ornamentum fieret. Hunc nativitatis ejus diem prædixerant prophætæ, expectaverant patriarchæ, optaverant omnes; huncque diem viderunt piissimi Mariæ parentes Joachim et Anna, qui virtutibus et meritis suis talem et tantam gignere meruerunt filiam, cujus nativitas *caelis gloriam*, ac universo mundo felicitatem, pacemque refudit. Hæc est sacra illa dies, cujus quotannis nos meminisse præcipit sancta Romana Ecclesia et cujus nos cunctis vitæ nostræ diebus recordari debemus: *mementote diei hujus*. Ut igitur mentibus vâstris hæc dies altius insigatur, tota hac concione de ea disseremus. Ave.

Tres magnos Christi inter homines versantis dies agnoscimus, diem scilicet nativitatis, diem transfigurationis et diem passionis ejus. Dies nativitatis Christi est *dies honoris* et gloriæ, quia ipse in præsepio inter vilia animalia jacens, magnam apud

LARREYE, ANN. AP. — Vol. IX.

BV30

L3

V.5

t.9

Juribus servatis.

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

Taurini — Ex Typ. V. Boni.

003327

cœlestis sibi gloriam conciliavit: *gloria in altissimis Deo* (Luc. 2). Dies transfigurationis Christi est *dies gaudii* et consolationis, quia apostoli Christum transfiguratum contemplantes, maximo perfusi gaudio dixerunt: *Domine, bonum est nos hic esse* (Matt. 17). Dies tandem passionis fuit *dies terroris* dæmonibus, qui virtute sanguinis Christi in cruce fusi ab hoc mundo ejecti sunt; *princeps hujus mundi ejicietur foras* (Joan. 14). Omnes quidem illi dies suo tempore commemorantur; hodie vero solemnem recolimus nativitatis Mariæ diem qui est simul dies honoris, dies gaudii et dies terroris. Est 1. *dies honoris et gloriæ*, respectu Mariæ; 2. *dies gaudii et lætitiæ*, respectu hominum; 3. *dies terroris et tristitiæ*, respectu dæmonum.

I PARS.

Dies nativitatis est dies honoris et gloriæ respectu Mariæ.

Æternam Mariæ nativitatem, seu specialem ejus prælectionem, qua ante omnem aliam puram creaturam ad gratiam, ad gloriam et ad Christi maternitatem electa fuit et prædestinata, perfecte describit Sapiens, dum sic Mariam loquentem inducit: *ab æterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi et ego jam concepta eram, necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes gravi mole constiterant, ante colles ego parturiebar* (Prov. 8). Parturiebatur enim Maria, ac in Dei mente ab æterno nascebatur, antequam essent et futuri præviderentur fontes, abyssi, montes et colles, quia in eodem signo rationis quo prædestinatus est Christus ejus filius, vel in signo rationis immediate sequente Christi prædestinationem ipsa fuit prædestinata, ac a mente Dei prodivit, ut esset Christi Mater, totius mundi regina, omniumque creaturarum prima et primogenita: *ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam* (Eccli 24); ideo æterna hæc Mariæ nativitas ei supra modum

honorifica extitit et gloriosa. Similiter ipsi gloriam attulit nativitas temporalis, quia sicut in æterna, ita et in temporali nativitate Maria prodivit prima et *primogenita*: e sinu enim beatæ Annæ prodiens et ipsa die nativitas suæ Maria inter omnes creaturas fuit *prima* ratione nobilitatis qua fulsit; *prima*, ratione sanctitatis qua consecavit; *prima* ratione gratiarum quibus cumulata est; *prima* ratione virtutum quibus floruit; fuit tandem in omni genere prima respectu angelorum, hominum et omnium creaturarum: *in omni populo et in omni gente primatum habui* (Eccli. 24). Hunc primatum, hæcque Mariæ nascentis supra omnes creaturas exaltationem indicat propheta, cum ea reginam simpliciter et per excellentiam vocat: *astitit regina a dextris tuis* (Psalm. 44). Maria e sinu Annæ exiens non unius aut alterius terrestris regni regina, sed dicitur suppliciter *regina*, quia in die nativitatis, imo et conceptionis eam Deus ita honoravit et sublimavit, ut illam cœli et terræ, hominum et angelorum reginam constituerit: *ipsa in primo instanti conceptionis monarchiam obtinuit totius universi* (D. Bernardin. ser. 61, ar. 1, c. 7). O præcelsam Mariæ gloriam! O quam Mariæ gloriosius fuit dies nativitatis ejus! Ut autem evidentius pateat, quam Mariæ gloriosa sit illa dies, in qua nata est, serio perpendamus et sedulo inquiramus, a quo nascatur, qualis nascatur et quare nascatur hodie Maria:

1. a quo nascatur, seu qui fuerint parentes ejus; 2. qualis nascatur, seu qualis ipsa fuerit in ortu suo; 3. quare nascatur, seu cur Deus eam in hoc mundo nasci et venire voluerit.

1. Nascitur et originem suam dicit Maria a progenitoribus sanctis et nobilibus; norunt enim omnes, quod Anna et Joachim, quorum sanctitas et virtutes in toto terrarum orbe coruscant, Dei Genitricis Mariæ parentes fuerint: et si ultra inquiramus quos majores habuerit Maria; in arbore ejus genealogico quamplurimos annumerari viros pereximia sanctitate et nobilitate præcellentes quisque facile reperiet, inter quos multi duces, multi summi Pontifices et multi reges recensentur. Legat qui voluerit ejus genealogiam apud sanctum Matthæum Evangelistam, a Spiritu Sancto delineaam, in qua

observare quisque poterit, eam a quatuordecim fortissimis ducibus, a totidem potentissimis regibus, ac a multis aliis tum pietate, tum nobilitate illustribus viris originem ducere. Gloriosum est ergo Mariæ, quod a tantis viris nascatur. Gloriosior noscitur ejus nativitas, si spectemus qualis nascatur, seu *qualis sit in ortu suo Mariæ*.

2. Nascimur nos filii iræ, filii miseriæ et filii contumeliæ: cum enim a materno ventre egredimur, mentes nostras involvunt tenebræ, fœtosæ originalis peccati sordes animam nostram inquinant, calamitatis multis undeque circumdamur, gratia divina caremus, æterna gloria indigni sumus et ad omne bonum sumus inepti: at Mariæ in nativitate sua est sanctitatis thesaurus, gratiarum pelagus, ac Dei paradisos. Ex tunc lumine rationis illustratur intellectus ejus, Dei amore cor ejus inflammatur et anima ejus summa puritate, ac omnium virtutum splendore nitescit. Ex tunc Mariæ tota pulchra est, Dei amica et ab omni macula immunis: *tota pulchra es amica mea et macula non est in te*. Ex tunc Mariæ est gloria Jerusalem, lætitiæ Israël et honorificentia omnium fidelium: *tu gloria Jerusalem, tu lætitiæ Israël, tu honorificentia populi nostri* (Judith). Ex tunc non a sinistris, verum a dextris Dei astat Mariæ in vestitu deaurato, seu aurea charitate fulgens et *circumdada varietate omnium virtutum* (Psal. 44). Mariæ enim nascitur hæres Davidis in mansuetudine, Salomonis in sapientia, Abrahæ in fide, Asæ in robore et fortitudine, Josaphat in observatione legis divinæ, Ezechiæ in cura et sollicitudine quærendi Dominum, simulque in se ipsa coadunatas habet omnes animi dotes et cœlestia charismata, quibus omnes majores illius conspicui et insignes existerent. Ecce qualis a tam illustribus parentibus nascatur Virgo Mariæ: *tanti talem genere parentes*. Merito ergo gloriosissima censetur dies nativitatis ejus, si perpendamus qualis ipsa in lucem exit; et adhuc ei gloriosior reputabitur illa dies, si attendamus *quare et ad quid nata sit*.

3. Dei infinita sapientia omnia in tempore futura ab æterno dispoñit et præordinat; ut igitur sciamus ad quid in tem-

pore nascatur Mariæ, inquirendum ad quid ab æterno a Deo ordinata sit. *Ab æterno*, inquit, *ordinata sum* (Prov. 8): ad quid ordinata es, o Mariæ? Respondet sanctus Bernardus, *ordinata est, ut Virgo et Mater simul oriretur*. Propterea sicut Mariæ ab æterno ordinata dicitur, ut fieret Mater Christi, ita et ipsa in tempore nascitur ut sit Mater Christi: hic est finis propter quem hac die nascitur Mariæ, ac proinde hæc dies est ei maxime honorifica, quia nil gloriosius Mariæ, quam quod Christi Domini sit Mater: *hoc ipsum de B. Virgine predicare, quod Dei Mater est, excedit omnem celsitudinem, quæ post Deum dici et excogitari possit* (D. Anselm.). Aliæ creature possunt Christum vocare Redemptorem vel Creatorem; hæc summa est Mariæ gloria, quod ipsa sit Mater Christi, quodque ipsa sola, simul cum Patre æterno Christum vocare possit Filium suum: *nihil nobilius Dei Matre et præstantius nihil; quippe cum Filium suum illum vocare possit, a quo summa nobilitas pendet: illum, inquam, de cujus filiatione gloriatur æternus Pater, et ait, hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit. Potest quidem angelus eum vocare et dicere, Creator meus es tu; potest homo dicere: Redemptor meus es tu; possunt alia cuncta dicere: Deus meus es tu; potest autem B. Virgo dicere: Filius meus es tu, et de meis visceribus genui te* (Epiph. orat. de laud. Virg.). O quam gloriosum Mariæ, quod sit Christi Mater et quod sola simul cum Patre æterno, eum Filium suum appellare possit! Certe si credamus Doctori Angelico, hæc maternitas dignitatem et gloriam quodammodo infinitam Mariæ confert: *B. Virgo*, inquit, *ex hoc quod est Mater Dei, habet quandam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod est Deus* (1 p., q. 28, art. 6). Cum ergo Mariæ hac die in hunc mundum veniat, ut sit Christi Mater, hæc quidem dies oritur ei gloriosissima, et jure appellatur dies honoris et gloriæ Virginis; *insuper dies nativitatis Mariæ est etiam dies gaudii respectu hominum*.

II PARS.

*Dies natiuitatis beate Virginis est dies gaudii
et lætitiæ respectu hominum.*

Flendum quidem potius, quam gaudendum in natiuitate puerorum, quia, ut ait Job, dies natiuitatis est ingressus ad multas tam culpæ, quam pœnæ miseras: *homo natus de muliere, breui uicens tempore, repletur multis miseriis* (Job. 13). Aliter uero ratiocinandum de B. Virgine, quæ sicut omnis peccati expers nascitur, ita et nulli spirituali miseriæ fit obnoxia; quin e contra in hunc mundum uenit, ut omnem benedictionem hominibus afferret, totumque genus humanum consolaretur, nobilitaret, exaltaret, et per filium ab ipsa periturum, ad cælos eueheret. Itaque hac die, sicut in ipsa die natali Christi, gaudendum et exultandum: *exultemus et sicut gaudere solemus in natiuitate Christi, ita etiam et gaudeamus in natiuitate Matris Christi* (Petr. Dam. s. in nat. Virg.). Varia in Mariæ natiuitate omnibus hominibus habentur gaudendi motiua, quorum nonnulla, ut aduertit Rupertus Abbas his uerbis comprehenduntur: *quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol?* (Cant. 6). In natali enim Virginis omnes gaudere debent homines, quia ipsa oritur 1. quasi aurora; 2. quasi luna; 3. quasi sol.

1. Maria in natiuitate sua uere aurora fuit, quoniam, inquit Rupertus Abbas, *sicut aurora quotidiana, finis est præteritæ noctis et initium diei sequentis, sic natiuitas Mariæ finis dolorum fuit, consolationis fuit initium: finis tristitiæ et lætitiæ nobis extitit principium* (6 in Cant.). Ab Adami lapsu tenebræ peccati erant super faciem abyssi, omnesque homines in continua debebant nocte; apparente autem hac aurora, seu nascente Maria, cuius ministerio tenebræ peccati fugantur et lux gratiæ mundo luget, universus sane terrarum orbis exultare et jubilarè oportet, diesque illa qua nata

Dei Genitrix, est uere dies gaudii et lætitiæ respectu hominum. Populi septentrionales, qui sex mensium spatio in crassa et obscura nocte versantur, solis reditum summo affectu concupiscunt; hinc in summis montium cacuminibus exubiis agunt, ut albescente cælo, facto tubarum sono, incolis auroram denunciant; qua apparente, ineffabili replentur gaudio. Humanum pariter genus, uespertilionum aut noctuarum instar, non sex dumtaxat mensium, uerum longo sæculorum multorum interuallo, in tetra scelerum, nocte debebat et, ut ait Isaias propheta: *tenebræ operiebant terram et caligo populos* (Isa. 6). Jam uero nata Virgine, surrexit aurora, quæ finem præteritæ noctis et diem gratiæ hominibus prænucciavit; hinc Mariæ natiuitas omnibus plane hominibus dies gaudii et exultationis extitit. Quod ut alia non absimili suadeamus ratione, aduertendum quomodo, uti quotidiana docet experientia, aurora post breuè noctem illucescente, flores sese pandere, uiculiæ cantu aërem mulcere, ægroti subleuari, prata ipsa suo modo ridere ac omnia hilarescere uideantur. Si autem hæc omnia quotidie fiant, adueniente aurora, quale gaudium foret, si Deo sic providente, per plures annos noctem continuam haberemus? Certe tunc illucescente aurora, uix præ lætitiâ homines se capere possent; tunc inenarrabili omnes replerentur gaudio. Subest ergo quod magis gaudeant in die natiuitatis B. Virginis, quæ tamquam aurora, post tetram multorum sæculorum noctem hominibus illuxit. Dies ergo natiuitatis B. V. Mariæ est dies gaudii et lætitiæ, quia ipsa oritur, quasi aurora, ac etiam quia ipsa oritur ut luna.

2. In mystico Ecclesiæ cælo Christus Dominus sol appellatur: sancti uero sunt astra, quæ ab illo sole lucem suam accipiunt. Sicut autem a sole plus luminis accipit luna, quam alia sidera, ita et in mirabili Ecclesiæ cælo Maria est ut luna, quia a Christo, sole iustitiæ, plus luminis accipit, quam alii sancti, qui quasi fulgentes stellæ in Ecclesia rutilant. Ideo cum plus luminis a Christo accipiat Maria, quam alii sancti, ita etiam abundantius et clarius nobis luget, quam alii omnes sancti: hæc hodie mundo oritur quasi luna, quæ a sole iustitiæ

Christo abundantissime irradiatur, quæ per seipsam ac per Filium a se parituram opacas, quibus mundus superfunditur, peccati, ignorantiae et erroris tenebras expellit, plus nobis lucis et gratiarum allatura, quam omnes sancti, qui in cœlo fulgent. Itaque dies nativitatis Mariæ vere dicendus dies gaudii, quoniam ipsa progreditur, ut luna nos illuminans, ac etiam quia progreditur *ut sol*.

3. Maria dicitur *electa ut sol*, tum quia sicut sol oritur ex alto, singulari splendore rutilans, sic Maria ex alta regum et prophetarum progenie oriens, speciali splendore refulget: tum quia sicut sol omnes alios planetas nobilitate et fulgore præit, ita beata Virgo, generis nobilitate et virtutum splendore, omnes alias creaturas antecedit: tum quia sicut sol præstantissimum est totius mundi ornamentum, ita etiam Maria præcellentissimum est totius mundi deus et ornamentum: tum tandem Maria principaliter dicitur *electa ut sol*, quia sicut sol a Deo creatur et statuitur, ut medius stet inter planetas, quorum tres supra et tres infra se habet, ita et Mariam Deus elegit, ut media sit et mediatrix inter ipsum et homines. Christus sol iustitiæ electus est a Patre, ut inter ipsum et homines mediator existat: *unus mediator Deus et hominum homo Christus Jesus*; Maria autem est *electa ut sol*, hoc est ut Christus; seu ut ipsa mediatrix etiam sit Deum inter et homines: *Maria effecta est Dei et hominum verissima mediatrix* (Laur. Just. s. de *Annunc.*). Quapropter cum Maria nascatur hodie non solum *ut aurora* diei prænnuncia et *ut luna* nos irradians, verum etiam *ut sol* inter Deum et nos medius stans, certissimum est, diem nativitatis ejus, esse diem gaudii et lætitiæ respectu hominum. Pie ergo et sancte gaudeamus in die natali beatæ Virginis, quæ est dies gaudii et lætitiæ respectu hominum, et quæ est etiam *dies terroris et tristitiæ, respectu demonum*.

III PARS.

Dies nativitatis Mariæ est dies terroris et tristitiæ respectu demonum.

Aurora, ut latine linguæ periti docent, dicitur quasi *avium hora*, quia, illucoscente aurora, aves gaudent, ac suavissimo concentu aëra mulcent. Maria autem in nativitate sua auroræ speciem prætulit: nam, ut ait Richardus a sancto Laurentio, ipsa nascente, aves cœli, seu angeli Dei, suas modulati voces in laudes ejus læti proruperunt: *aurora, quasi avium hora: quia, Maria oriente, aves cœli, angeli scilicet, concorditer laudant eam (de laud. Virg. 7)*. Si autem Dei Genitricis nativitas fuit dies gaudii et lætitiæ respectu angelorum, fuit etiam dies terroris et tristitiæ respectu demonum, quia hæc adolescentula eis terrorem incussit: *virgo principibus tenebrarum terribilis fuit* (Richard. Vict. in *Cant. 26*). Postquam dæmon perversis sitis suasionibus Adamum, Hevam et universum genus humanum vitavit, adstitit vindex Deus, ac in tanti flagitii pœnam culpatisimo satanæ dixit: *inimicitias ponam inter te et mulierem* (Gen. 3). Ecce supplicium cui Deus reum dæmonem adjudicavit; quod quidem levissimum censebunt, qui rem serio non ponderabunt; revera non leve, imo gravissimum extitit hoc a Deo satanæ impositum supplicium, quia mulier de qua tunc loquitur Deus, est Maria, quam maxime timent dæmones: *non sic timent hostes visibiles castrorum multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium et exemplum* (D. Bonavent. in *spec. Virg. 6, 2*). Quare cum Maria sit dæmonibus inimica, infesta et formidanda, dies qua prodiit in lucem, fuit eis dies tristitiæ et terroris. Sæculum, quo nata Maria soror Moysi, infelix fuit et infaustum: quo enim tempore in lucem venit hæc Maria, cœperunt Ægyptii Judæos affligere. Quamobrem, ut adnotat Genebrardus (lib. 1 *chronol.*), hæc vocata est

Maria ab amore, seu ab amaritudine quam temporibus ejus passi sunt Judæi. Dies autem ortus *Mariæ* Dei Genitricis felix simul censendus et infelix; felix fuit et jucundus hominibus et angelis Dei, qui in ejus natiuitate lætati sunt; infelix extitit et amarus angelis satanæ, seu dæmonibus, quibus *Maria* erasit terribilis, sicut et plus quam castrorum acies ordinata. Terribilis fuit dæmonibus S. Franciscus a Paula; terribilis et formidandus eis extitit S. Antonius Paduanus; terribiles eis fuere nonnulli alii sancti, qui eos solo verbo ab engerumenorum corporibus expulerunt; atvero una *Maria*, eaque jam a matris utero egrediens, non solum iis terribilis extitit sicut hic, vel ille sanctus, sed veluti, imo et plus quam bene ordinata virorum sanctorum acies. *Mariam*, Dei Genitricem, celorum reginam, advocatam peccatorum et christianorum auxilium vocare solemus, necnon aliis multis gloriæ titulis eam insignimus; Clemens Alexandrinus novo et stupendo loquendi modo eam *serpentem feminam* nuncupat. Serpentis nomen dæmoni perfectissime congruit, qui serpentis instar immundus, tortuosus, fallax et seductor est; quo sensu autem *serpens* dici potest *Maria*, cujus puritas singularis, innocentia maxima et sanctitas admiranda? Responderi posset; *Mariam* dicit *serpentem*, quia sicut dæmon sub serpentis specie Hevam seduxit; ita et a *Maria* quasi ab altero serpente diabolus seductus et devictus est: *sicut diabolus seduxit feminam, ita postmodum a femina seductus est* (S. Bern. ho. 2 super *Missus*). Vel dicendum *Mariam* appellari *serpentem feminam*, quia sicut dæmon est serpens quem maxime timent homines, ita et *Mariam* quasi serpentem timent et reformidant dæmones: nec magis homo aliquis serpentem timet, quam dæmones *Mariam* pertimescant. Hæc est differentia serpentem inter et leonem, lupum, ursum, leopardum, aliaque quantumvis ferocia animalia, quod cum istis ludimus dum parva sunt, eaque solum timeamus cum grandia sunt; serpentem vero quantumvis parvum horremus et pertimescimus. *Maria* ergo dicitur *serpens femina*; quia adhuc parvula et recens nata dæmonibus formidabilis et terribilis efficitur, qui eam non solum in celo regnantem, verum et ex matris

sinu vix egressam pavide perhorrescunt; ideo merito natiuitas ejus habetur ut causa terroris et tristitiæ cunctis dæmonibus. Itaque cum adeo ipsis terribilis sit *Maria* adhuc in cunis vagiens, auxilium ejus adversus tartareas illas potestates suppliciter imploremus; ad eam sæpe advolemus, dicamusque ei cum Doctore Seraphico: *rogamus te, o Virgo potentissima, ut arceas dæmones a nobis (in spec. Virg. lect. 12):* vel summi Pontificis Innocentii III. utamur verbis dicentes: *O Maria, ex dignitate qua Deo Mater es, imperare potes dæmonibus; compesce dæmones, ne nobis noceant.* Ad *Mariæ* patrocinium præcipue confugiamus pro instante mortis nostræ tempore et hanc ab Ecclesia institutam oratiunculam crebro repetamus: *sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc et in hora mortis nostræ.* Veterator satanas toto vitæ nostræ tempore malignis suasionibus et importunis tentationibus ad peccatum et infernum nos pertrahere conatur; atque tunc maxime, cum instat mortis nostræ hora; tunc descendit diabolus habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet (Apoc. 12): tunc suas omnes explicat artes, tunc omnes tendit laqueos, omnesque sibi notas tunc parat insidias, ut animas nostras rapiat, sui juris faciat et ad tartara ducat. *Mariam* ergo invocemus summopere dæmonibus terribilem; ejus pro toto vitæ nostræ tempore et præcipue pro imminente mortis nostræ hora, auxilium imploremus, hæc verba iterantes: *sancta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc et in hora mortis nostræ.* Si autem *Maria* stet pro nobis, ferocissimos quoque fugabit dæmones, ac a Deo gratias obtinebit, quibus mediantibus æternam beatitudinem facile obtinebimus. Amen.

DE SANCTO MATTHÆO APOSTOLO

CONCIO UNICA.

Cum transiret Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, et ait illi: sequere me. Et surgens, secutus est cum (Matth. 9).

Multi in cœlo exultant sancti, qui, dum in terris viverent, suas nullo lethali crimine inquinaverunt animas; et alii multi in cœlo nunc regnant qui in hoc mundo homines peccatores fuerunt, et in gravia crimina infelicitate ceciderunt. Nulla quidem eorum nimia laus, nec est, qui laude dignos non censeat illos, qui mediis in sæculi vitiiis ita caute ambulaverunt et animæ salutem adeo sollicite incubuere, ut nulla unquam lethali noxa suas animas denigrarint. Non minore tamen laude digni videntur Thomas apostolus, Magdalena, Matthæus et alii sancti, qui in mortalibus quandoque lapsi, ea deinde per penitentiam abluerunt, quibus si turpe fuit ad mortalia peccata declinare, gloriosum extitit talia monstra debellare et ad Deum per arctam penitentiam viam redire. Laudamus ergo Matthæum, quem sancta laudat Ecclesia; illustrem hunc laudamus apostolum non quia peccavit et aliquamdiu inimicus Dei vixit, verum quia per penitentiam a peccatis surrexit, Deoque reconciliari et æterna præmia assequi meruit. Illum Christus in telonio sedentem vidit; illum ad se vocavit et ille a telonio surgens, Christum secutus est: *et surgens secutus est eum*. Videamus Matthæum in telonio sedentem, Christum convivio excipientem et a Christo ad altiora Ecclesie munia evectum. *Ave*.

Sanctus Matthæus considerari potest ante conversionem, in conversione et post conversionem. Ante conversionem Matthæus erat homo, qui sedebat in telonio: *vidit hominem sedentem in telonio*. In conversione hic homo surrexit a telonio, ut Christum sequeretur: *et surgens*. Post conversionem, hic

homo Christum secutus est: *et surgens secutus est eum*. Matthæus ante conversionem varia exercebat officia, a quibus surgere et quæ relinquere debebat, ut Christo placeret. In conversione, ab iis surrexit, illa reliquit et grande convivium Christo fecit: post conversionem secutus est Christum et eminentes dignitates in Ecclesia obtinuit. Videamus Matthæi officia, convivium et dignitates: 1. officia, quæ ante conversionem exercuit; 2. convivium, quod in conversione Christo fecit; 3. eminentes dignitates, quas post conversionem in Ecclesia obtinuit.

I PARS.

Officia quibus sanctus Matthæus ante conversionem incubuit.

Plerique apostolorum ante conversionem piscatores erant, et qui pisces capere solebant, a Christo ad capiendos et ad salvandos homines vocati sunt. Sanctus Matthæus artem piscatoriam haud exercebat, inquit Vincentius Ferrerius (serm. de S. Matth.); ipse tria officia gerebat mala, quorum unum erat periculosum, aliud criminiosum et aliud odiosum. Habebat enim 1. officium camporis, quod est periculosum. 2. officium usurarii, quod est criminiosum; 3. officium collectoris jurium imperatoris, quod est odiosum.

1. Omnes qui multas tractant pecunias, in magno versantur peccandi periculo, tum quia ex frequenti pecuniarum confectione nimis ad eas nascitur affectus; tum quia ii, qui multas possident pecunias, terrena etiam multa agere solent negotia, quibus ita se immergunt, ut Dei, suæque salutis obliviscantur; tum quia sicut qui tractat oleum, carbones, vel picem, inquinatur ab eis, ita qui tractat pecunias, ab iis inquinari solet. Et ideo dicit Sacra Scriptura; *qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea* (Eccli. 13). Cum autem si omnibus periculosa sit pecuniarum confectione, id præsertim event cam-

psoribus: *tum* ob intentionem usurariam, cum qua sua sæpe exercent officia; *tum* ob lucra ipsis ratione cambii accedentia, quæ sæpe accipiunt, vel cum nimio excessu, vel sine justo titulo. En igitur officium periculosum, cui ante conversionem vacabat Matthæus, qui *in civitate Capharnaum, quæ est maritima, tenebat tabulam, sive mensam cambii* (S. Vinc. Ferr. ib.). Matthæus ergo ante conversionem sedebat in telonio, seu *in mensa cambii*, ut explicat sanctus Vincentius Ferrerius; ibique sedebat, inquit sanctus Petrus Chrysologus, *quia stare non poterat, pondere cupiditatis oppressus* (serm. 23). Ibi sedebat, nec surgere poterat, nisi adjuvaret Jesus. Ibi sedebat, et cum ibi sederet Matthæus, transivit Jesus, qui illum vidit, illumque vocavit: *cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine, et ait illis: sequere me et surgens secutus est eum*. Christi omnes apostolos ad se trahentis virtutem admiratur sanctus Joannes Chrysostomus; tamen Christi virtutem in Matthæo, quam in aliorum apostolorum conversione magis eluxisse fatetur, quia tunc eum convertit, cum adhuc in telonio sederet et cum in periculoso camporis officio persisteret. *Monstrat vocantis virtutem, quoniam non desistentem a periculoso officio, ex mediis ipsum evulsit malis*. Ad hæc Matthæus non solum habebat camporis officium, quod est periculosum, *gerebat etiam officium usurarii, quod est criminisum et ex se malum*.

2. Usura grave est peccatum, cum jure naturæ, jure divino, jure humano, tam ecclesiastico, quam civili prohibeatur; usuramque ita detestatur Ecclesia, ut usurarios publicos excommunicet, ad ecclesiastica benefica inhabiles declaret, in loco sacro sepeliri vetet, aliisque gravibus pœnis plectat. Matthæus autem, quasi ex officio usurarius erat, usuris enim pecunias fraudabat. *Erat fraudator pecuniæ* (Chrysol. serm. 30). Ille etiam lucris usurariis multa patrabat crimina: *lucrorum cumulabat peccata*. Et ut ait sanctus Vincentius Ferrerius, *Matthæus habebat officium criminisum, quia erat usurarius*. Magnum habebatur discrimen Matthæum inter et alios apostolos, quos Christus elegit. Alii enim apostoli erant pauperes et Mat-

thæus erat dives; alii erant humiles piscatores, qui res ad victum necessarias manu et arte sibi comparabant: Matthæus vero vir erat ditissimus, *lucris sæculi onustus*, ut ait sanctus Petrus Chrysologus (serm. 28). Et si ab eodem Chrysologo petas, quibus visis dives evaserit sanctus Matthæus, respondebit: *Matthæum, de telonio divitem, de usuris locupletem*. De usuris quidem locuples dicitur, quia criminisum usurarii officium exercebat et tali officio ditatus erat. Matthæum autem, ex officio usurarium vocavit Christus, dicens ei: *Sequere me*. Non ei pollicitus est Christus, quod illum faceret apostolum, piscatorem hominum, Evangelii sui prædicatorem et totius orbis pastorem, hoc unum illi imperiali voce dixit; *sequere me*: quasi dicat; *depone tanta fraudis onera, pondera cupiditatis, usurarum molem* (Chrysol. serm. 54) et sequere me. Quo audito, Matthæus deposita pecuniarum sarcina et dimisso sceleroso usurarii officio, secutus est Christum. Matthæus ergo gerebat officium criminisum *et habebat etiam officium collectoris jurium imperatoris, quod erat odiosum*.

3. Jurium regiorum collectores plerumque odio habentur a populis, quoniam, potestate sibi tradita et officio quo funguntur abutentes, populos vexare solent, pauperes inique gravant, eosque plus justo solvere cogunt. Odioso autem hoc fungebatur officio Matthæus, qui *erat telonearius, colligans jura imperatoris* (S. Vinc. Ferr. ibid.). Unde de Matthæo dicitur, quod esset publicanus et quod in telonio sederet. De illo dicitur, quod esset publicanus, seu vectigalium publicorum exactor et collector, ut docet venerabilis Beda: *publicani vocantur hi, qui vectigalia publica exigunt*. De eo etiam dicitur, quod sederet in telonio; ex quo patet, eum fuisse vectigalium et jurium imperatoris collectorem; telos enim Græce, Latine idem est ac vectigal, et Matthæus sedens ad telonium nil aliud est, quam Matthæus sedens ad *collectionem, curam, dispensationemque vectigalium*, ut exponit Doctor Angelicus. Matthæus ergo *odioso colligendi et exigendi vectigalia fungebatur officio* (Petr. Dam. ser. 49). et tamen mox ut eum Christus vocavit, *surgens secutus est eum*. Non petiit a Christo

facultatem invisendi parentes, ut illis valediceret; veniam non postulavit, temporaneum aliquod negotium prius perficiendi vel imperatorem adeundi, ut illi officii et negotiationis suae rationem redderet: *sed officii sui rationes incompressas et imperfectas relinquens* (D. Thom. Cat. aur. in h. l.), ut ait sanctus Remigius, statim et absque ulla mora secutus est eum. Miramini efficaciam vocationis Christi, miramini promptam obedientiam Matthæi, miramini hujus camporis, usurarii et publicani conversionem; et si hic homo, qui tam periculosa, tam scelerosa et tam odiosa exercebat officia, convertatur ad Dominum et salvetur, de vestra conversione et salute nolite desperare. Advertite, quod Matthæus in Evangelio a se scripto *se publicanum nominat, ut ostendat legentibus, nulum debere salutem desperare, si ad meliora conversus sit, cum ipse de publicano in apostolum sit repente mutatus* (S. Hier. cit. in cat. aur.). Itaque quocumque fungamini officio, nolite de salute desperare; tamen si officia exerceatis, quibus indignos vos noscitis, vel quæ vos ad multas injustitias, multaque scelera trahunt, ea abjicite; melius enim vobis erit hujusmodi officia relinquere, quam in æternum damnari. Postquam locuti sumus de officii, quæ Matthæus ante conversionem exercuit, de convivio, quod in conversione sua Christo fecit, aliquantulum disseramus.

II PARS.

Convivium quod Christo fecit Matthæus.

Matthæus publicanus ditissimus et lucris sæculi onustus Christo magnum fecit convivium, ad quod alios multos invitavit publicanos, ex quo Pharisei occasione murmurandi sumpsere: *fecit ei convivium magnum Levi in domo sua, et erat turba multa publicanorum et aliorum, qui cum illis erant discumbentes et murmurabant Pharisei* (Luc. 5, 29). De hoc autem convivio tria scitu digna explicabo: 1. cur

Matthæus hoc convivium fecerit; 2. cur Christus ei adfuerit; 3. cur Pharisei murmuraverint.

1. Sicut qui statum religiosum amplectuntur, ut ostendant, quanto gaudio valeant mundo, terrena omnia relinquunt et religioni sua dent nomina, convivii cujusdam speciem facere solent et nonnunquam magna convivia parant, ita, inquit sanctus Vincentius Ferrerius, Christo et aliis magnum et magnificentum fecit convivium Matthæus, ut manifestaret, se non egre, at libere, hilariter, ac summo cum gaudio terrenis abrenunciare et Christi Salvatoris obsequio se consecrare. Alia ratio, qua Matthæus ad convivium Christo parandum adducitur, est, ut Christi affectum et benevolentiam sibi conciliet. Qui enim antea magnum sæculi amorem sibi conciliare curaverat, jam a Christo solum amari desiderat et ideo ut ejus benevolentiam acquirat, eum convivio excipit; ac ut loquitur Chrysologus, *suscipit susceptorem suum, pastorem suum pascit, ut cibi et potus sanare debitorem suum sibi faciat et acquirat* (serm. 5). Alia et potissima ratio, qua ad convivium Christo faciendum motus censetur Matthæus, fuit, ut Christus in hoc convivio alios publicanos simul invitatos converteret; hæc erat Matthæi intentio, hic finis quem sibi proposuerat: *intentio beati Matthæi fuit, ut illi etiam converterentur* (S. Vinc. ibid.). Sic ratiocinabatur Matthæus: si Christus me convertit, licet publicanus essem, multisque sæculi negotiis involutus, ita et convertet illos. Propterea magnum convivium fecit, ad quod Christum et publicanos invitavit, ut in hoc convivio Christus illos converteret.

2. Ecce cur Christo convivium fecit Matthæus; jamvero cur Christus, qui crebris jejuniis carnem suam affligere solebat, festivo Matthæi voluit adesse convivio? Cur Salvator, qui carnem nostram crucifigere docuit, magno interfuit convivio, ubi non crucifigitur, imo fovetur et delicate nutritur caro. Scio, superbos Phariseos temere judicasse, quod Christus illi adstiterit convivio, ut exquisito cibus ventrem impleret et ut abdomini satisfaceret: *Phariseus prandium dominicum putat non virtutis esse, sed ventris: non spiritus, sed carnis: non*

divinæ bonitatis, sed voluptatis humanæ; terreni luxus, non gratiæ cœlestis (Chrysol. serm. 30). Verum absit talia cogitare de Christo, qui semper ob fines sanctos et supernaturales operabatur. Et si credamus Chysologo, Christus huic non adfuit convivio, ut oppare epuleretur, sed ut testaretur, se gaudere de reditu et conversione Matthæi, qui multis negotiis temporalibus, pluribusque peccatis manebat *Christus epulabatur, non cibus, sed reditu peccatoris* (serm. 19). Si fidem adhibeamus Chrysostomo, huic convivio non adstitit Christus, ut ventri consuleret, sed ut majorem fiduciam præstaret Matthæo: *vocatum autem Levi Dominus honoravit, dum cum eo confestim epulatus est. Hoc enim ei majorem præstabat fiduciam* (in *cat. aur.* Luc. 5). Addamus, quod huic convivio adfuerit Christus, ut ibi occasionem sumeret monendi, corripiendi, erudiendi et convertendi alios publicanos, qui illuc con venerant, et revera illos convertit: ut enim ait Theophylactus, *alios publicanos, cum quibus convalescebatur, lucratus est Dominus: nam propterea illorum conviva fit, ut illos atrahat* (in cap. 5 Luc.). Ecce cur Matthæi convivio adfuerit Christus. Viso autem fine, quo ad tale convivium accessit Salvator, inquiramus, cur murmuraverint Pharisæi.

3. Circa finem convivii, ut advertit sanctus Vincentius Ferrerius, cum januæ domus sancti Matthæi manerent apertæ et quidam ex Christi discipulis prope portam comederent, accesserunt ad eos Pharisæi murmurantes. *Murmurabant Pharisæi et Scribæ eorum dicentes ad discipulos ejus: quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis?* (Luc. 5). Cur sic murmurabant Pharisæi? Videtur, quod murmuraverint, ob duos malos et pessimos fines: *primo* enim murmurabant, ut discipulos a Christo everterent. *Pharisæi, volentes discipulos a Christo acellere, accusabant publicanorum convivium* (Theoph. in cap. 9 Mat.). Et revera hunc fuisse finem a Pharisæis intentum, patet ex ipsis verbis Pharisæorum, qui coram discipulis murmurantes dicebant eis: *quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis?* quasi dicant: cur adhæretis Christo tamquam Messie et quasi homini a Deo misso ad

salutem populorum, cum videatis illum conviviis adstare, ac cum publicanis et peccatoribus manducare? Certe illi valedicere et ad propria redire debetis. Ecce quid suis murmuribus intendebant Pharisæi: ecce primum finem quem in mente habebant. *Secundo* murmurabant Pharisæi, quia tanta rumpebantur invidia, ut ferre non possent, quod viri usurarii et publicani cœlum raperent: *invidia accendebantur, eo quod usura, quæ vastabat terram, tolleretur ad cœlum* (Chrysol. serm. 28). Videbantur Pharisæi vero zelo succensi, cum murmurantes dicebant; cur Christus et discipuli ejus cum publicanis et peccatoribus manducarent? Reipsa non igne veri zeli, at igne invidiæ exardescabant. Invidebant Christo et invidebant iis qui convertebantur; *invidebant Christo*, qui ubique etiam in ipsis conviviis peccatores ad se trahebat et ad Deum convertebat: *invidebant* publicanis et peccatoribus, eo quod ad Deum converterentur et cœlum raperent. Ecce quæ de Matthæi convivio dicenda censuimus. Modo postquam de Matthæi convivio locuti sumus, finem huic orationi faciamus *aliquantulum disserendo de dignitatibus, quibus Matthæus post conversionem floruit.*

III PARS.

Eminentes dignitates, quas post conversionem Matthæus in Ecclesia obtinuit.

Magnus post conversionem extitit sanctus Matthæus et ad magnas dignitates in Ecclesia erectum novimus. Fuit enim apostolus, evangelista et martyr: 1. *fuit apostolus* et inter apostolos zelantissimus; 2. *fuit evangelista* et inter evangelistas primus; 3. *fuit martyr* et inter martyres gloriosissimus.

1. Christus, qui de lapidibus suscitare poterat filios Abrahæ, Matthæum publicanum camporem et cambiis usurariis deditam unico intuitu et duobus verbis in apostolum immutavit. Vocanti enim Christo neque obstiti, neque vacillavit Matthæus, imo protinus obtemperavit: cumque audivit Christum dicen-

tem: *sequere me*, statim, *relictis omnibus, surgens, secutus est eum*. Proinde qui antea ut peccator inspiciebatur, ad dignitatem apostolicam erectum et apostolorum collegio se aggregatum vidit. Ecce Matthæum ad apostolicam dignitatem sublimatum, qui inter apostolos fuit zelantissimus, summoque zelo apostolica munia obivit. Postquam enim in die Pentecostes Spiritus sanctus in linguis igneis super apostolos descendit, ipsi diviserrunt sibi totum terrarum orbem et cuique aliqua contigit mundi pars, ubi Christi fidem prædicaret. Matthæus autem zeli et Spiritus Sancti igne succensus, primo Parthos adiit, ubi tot erant barbari, quot homines; deinde Palestinæ cunctas peragravit regiones, in quibus gravia perpessus et ardua pro animarum salute operatus est. In Æthiopiâ postea se contulit, eodemque semper accensus apostolico zelo, ibi prædicationibus, præclaris vitæ exemplis et miraculis multas gentes convertit ad Christum. Nec hic stetit apostoli Matthæi zelus; in Ægypto enim et Mesopotamia prædicavit, totque nationes peragravit, ut universum mundum suis virtutibus, suisque concionibus illustrasse videatur: *Matthæus totum orbem splendore evangelicæ prædicationis irradiat* (Chry. serm. 30). Ecce apostolum zelantissimum: Matthæus autem fuit etiam Evangelista et inter Evangelistas primus.

2. Matthæus procul dubio primus inter Evangelistas recensetur ratione temporis, quo Evangelium scripsit. Ut enim ait Theophylactus, *Matthæus omnium primus scripsit Evangelium Hebræico idiomate ad eos qui ex Hebræis crediderant, post octo annos assumpti in caelos Christi; Marcus post decem annos assumpti in caelos Christi, ex ore Petri edoctus, scripsit; Lucas autem post quindecim annos, denique Joannes post triginta duos annos (præfat. in Matt.)*. Matthæus ergo fuit Evangelistarum primus ratione temporis, quo scripsit Evangelium. Et in eo etiam respectu aliorum Evangelistarum, apparet quædam præcellentia et quidam primatus dignitatis: *quem cæteris novimus in scribendo Evangelio primum, non ambigimus inter eos illi fuisse cujusdam privilegii primatum* (Petr. Damian.). Lucam quidem et Marcum digni-

tate præcessit Matthæus, quoniam illi apostolicam dignitatem carebunt qua ipse præfulsit. Joannem etiam Evangelistam dignitate prævit, quoniam hic martyr non occubuit (1); Matthæus vero Evangelium quod scripsit, sanguine suo purpuravit et martyrio confirmavit. Ac proinde Matthæus alios Evangelistas aliquo modo dignitate prævit: *estque Evangelista Evangelistarum, qui Dux et præcessor, ac primus omnium reperitur* (Petr. Damian. serm. 50). Hunc Matthæi supra alios Evangelistas primatum egregia similitudine explicat eminentissimus cardinalis Petrus Damianus, qui quatuor Evangelistas conferens cum quatuor illis fluminibus, quæ ex terrestri paradiso suam ducunt originem, Matthæum per fluvium Phison, qui est omnium primus et a quo aurum purissimum oritur, representari asserit: *sicut Phison primus est fluviorum de paradisi fonte procedentium, ita Matthæus inter reliquos Evangelistas primum obtinet locum*. Matthæus ergo fuit inter Evangelistas primus. *Fuit etiam martyr, et inter martyres generosissimus*.

3. Iphigeniam, Epigii regis Æthiopum filiam, sacro baptismatis lavacro initiavit et ad emittendum virginittis votum adduxit Matthæus. Quod ægre tulit Hirtacus rex, Epigii successor, qui eam in uxorem accipere ambebat; cumque sacrilegum cum ea matrimonium inire pertentasset, desiderium ejus improbavit Matthæus et sanctam virginem Iphigeniam ad servandum vir-

(1) Non tamen prætereundum, quod de Joanne scribit S. Hieronimus: « Si legamus Ecclesiasticas historias, in quibus fertur quod et ipse (Joannes) propter martyrium sit missus in ferventis olei dolium.... videbimus martyrio animum non defuisse et bibisse Joannem calicem confessionis (com. in Matt. 3, 20) ». Item quoad præsentiam Joannis supra cæteros evangelista, audiendus S. Augustinus, qui (tr. 96 in Jo.) ait: « In quatuor Evangelis, vel potius quatuor libris unius Evangelii, S. Joannes Apostolus non immerito secundum intelligentiam spirituales aquila comparatus, altius multoque sublimius aliis tribus erexit prædicationem suam ». S. Hieronimus etiam de eodem Joanne scribit: « Joannes vero noster quasi aquila ad superna volat et ad ipsum Patrem pervenit dicens; In principio erat Verbum etc. » (adv. Jovin.).

ginitatis votum hortari non destitit; qua de causa Hirtacus, furore exardescens, Matthæum sacra facientem occidi curavit. Unde a Petro Damiano Matthæus vocatur *virginitatis victima*: quia scilicet occisus est, eo quod Iphigeniam ad virginitatem servandam adduxerit. Occisus interiit sanctus Joannes Baptista, quia adversus Herodis luxuriam declamavit; Matthæus vero dum sacrosanctum Missæ sacrificium Deo offerret, impii regis mandato peremptus occubuit, eo quod Iphigeniam ad perseverandum in statu virginitatis hortatus sit. Hinc triplex Deo simul sacrificium obtulit Matthæus; virginitatis scilicet, corporis Christi et proprii corporis. Virginitatis Deo obtulit sacrificium, cum fuerit virginitatis victima: ei obtulit sacrificium corporis Christi cum sacrilega confossus fuerit lancea eo tempore, quo sacrum Missæ sacrificium celebrabat: ei proprii corporis sacrificium obtulit, quia dum tyranni sicarii ei mortem inferebant, ipse proprium corpus, propriamque vitam Deo voluntarie et generose immolabat, ac semetipsum Deo in sacrificium offerebat. Unde Matthæus non apostoli solum et Evangelistæ, verum etiam martyris dignitatem et gloriam obtinuit. Attendite nunc et serio Matthæum ante conversionem, in conversione et post conversionem ejus considerate. Matthæus, licet ante conversionem suam periculosus, scelerosis et odiosis officiis incubuerit, ad Christum tamen se convertit et sanctorum coronam promeruit: et vos pariter in Domino confisi de vestra nunquam desperetis salute; quantumvis et mundo et peccatis addicti hucusque vixeritis, certi estote, Deum vobis fore propitium, si delictis valedicere et penitentiam agere incipiatis. Matthæus in conversione convivium Christo fecit: et ipsi convertimini ad Christum instar Matthæi; convertimini ad eum in toto corde vestro et grande ei parate convivium non materialibus cibus redundans, verum puritatis liliis et aliarum virtutum fructibus compactum, quia, ut ait sanctus Bernardus, *ipse dicitur pasci inter lilia candida et odore virtutum delectari* (in Cant.). Sanctus Matthæus post conversionem factus est inter apostolos zelantissimus, inter Evangelistas primus et inter martyres gloriosissimus. Miramini has dignitates, quas in gradu perfectissimo pos-

sedit Matthæus, et si ad tantas dignitates aspirare nequeatis, saltem ad christianismi perfectionem anhelate et in perfectos christianos mutari contendite. Heu! quid vobis proderit præclaro hominis christiani nomine insigniri, nisi sanctis operibus christianæ religionis perfectionem assequamini? Quid proderit, aliud profiteri et aliud agere? Quid proderit, christianum esse nomine et moribus christianum haud esse? Certe nihil proderit. Igitur hortor et obsecro vos, *ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis* (Ephes. 1). Cum vos Deus ad christianismum vocaverit, vivite ut christiani et ad christianam perfectionem pervenire contendite, dabitque Deus gratiam in hoc mundo et æternam beatitudinem in celo. Amen.

DE SANCTIS COSMA ET DAMIANO

CONCIO UNICA.

Honora medicum (Eccli. 38, 1).

Qui omnium artium et scientiarum originem studiose inquisierunt, medicinam non aliunde quam ex celo prodixisse confessi sunt (1). Inventor illius dicitur Deus, qui cum omnium malorum naturæ author agnoscat, etiam medici personam gerit, artemque, qua sanentur, homines docet. Per se solum, sine ullo creaturarum concursu, infirmitates nostras sæpe curat; sæpe quoque perinde ac si ad tantum ministerium ipse minus

(1) Idem et de omnibus aliis scientiis recto assertur; nec enim ratio apparet cur celestem originem medicine potius quam mathematicæ, physicæ, aliisque scientiis tribuamus. Absque ulla sane limitatione dicitur; *Qui (Deus) docet hominem scientiam* (Ps. 93). Neque id ignoravit pissima illa mater Samuelis, quæ in cantico dixit; *Deus scientiarum Dominus est* (1 Reg. 2).

sufficeret, terrenos medicos, veluti coadjutores, ad curandas mortalium infirmitates advocat. Nec plebejos solum ad tantum munus vocatos arbitreris; multi enim Pontifices, reges plurimi, angeli et ipse Christus medici nomen et munia gerere non dedignati sunt. Neque vile quid existimes, hoc fungi munere: quid enim excellentius, quam diros infirmitatum sopire dolores, inordinatos corporis humores componere, oppressam adjuvare naturam, pristinas vires infirmo restituere et animam exire paratam in corpore detinere? Quid mirabilius, quam aegrotis sanitatem conferre, a mox morituris mortem propulsare, atque homines quasi a sepulchro eruere? demum arte sua efficere, ut qui jam inter homines vivere desinebant, de novo homines fiant, et cum hominibus vivere et versari perseverent? Hæ et aliæ his similes artis medicæ operationes Clementi Alexandrino ita portentosa: visæ sunt, ut medicos, a quibus procedunt, deos vocaverit: *et medici in seclis, qui hominum terrestribus insunt, hinc existunt dii* (4 *Strom.*). Sanctos tamen Cosmam et Damianum non dicam deos, prout medicos, verum quia ex arte medica, qua in toto orbe celebrantur, eorum elogia elicere, vosque ad illis debitum honorem impendendum allicere conabor. *Honora medicum. Ave.*

Ut hominum oculis veram perfecti medici effigiem objicerent antiqui, penicillo delineare consueverant venerandum senem, albam gerentem barbam, præclara redimitum corona, a dextris habentem gallum gallinæcum et a sinistris canem, inter quos medius cernebatur serpens. *Corona*, qua redimitus apparerat ille senex, indicabat, medicis non secus ac regibus obtemperandum. *Barba ejus alba* significabat, medicum sine longo usu et diuturna experientia peritum fieri non posse. *Gallus, canis et serpens* denotabant, verum medicum galli vigilantia, fidelitate canis et serpentis prudentia pollere debere. En quidem pulchram perfecti medici ideam; pulchriorem tamen et meo quidem judicio, excellentiorem in duobus sanctis, quorum hodie festivitate gaudemus, boni medici expressam imaginem conspicimus. Hi etenim perfectissima artis medicæ habentur exemplaria, quibus tres potissimæ christiani et absoluti medici

affuere qualitates, scientia, scilicet charitas et pietas. Sanctorum horum medicorum intellectus infusa fuit scientia illustratus, manus eorum ardentissimæ charitatis operibus fuere fecundæ et eorum corda altissimæ in Deum pietati consecrata. Videamus quæso, quam eminens eorum fuerit scientia, quam ardens charitas, quam admirabilis pietas; vel ut meam melius mentem explicem, dicamus, sanctos Cosmam et Damianum fuisse medicos 1. doctrina fulgentes; 2. charitate ardentem; 3. pietate insignes.

I PARS.

Sancti Cosmas et Damianus fuere medici doctrina fulgentes.

Cum medicina sit ars nobilissima a Deo hominibus ad illorum solatium data, nullus homo, si sapiens sit et prudens, eam despiciet et contemptui habebit. *Altissimus creavit de terra medicamenta et vir prudens non abhorrebit illa* (Eccli. 38). Dicam tamen, bona pace medicorum, quos ut doctores reipublicæ necessarios venero, medicinam in se perspicacem hominum æstimatione dignam, cæcæ sæpe existere et vilem in iis qui illam profitentur, qui sæpe tanta cæcitate et ignorantia laborant, ut ex infirmis curæ illorum demandatis plures occidant, paucosque sanæ et pristinae sanitati restituant. Ignaros hujusmodi medicos hæreticos vocat Clemens Alexandrinus: *sunt in medicina hæreses* (7 *Strom.*). Hi autem dicuntur hæretici non in fide, sed in arte medicinæ, in qua sæpe ob ignorantiam suam graviter errant et infirmis gravissime nocent. In hujusmodi hæreses minime incederunt sancti Cosmas et Damianus; in arte medica hi non erraverunt, cum celesti lumine illustrati illam exercuerint. Errare non poterant hi medici, qui scientia non tam laboribus multis comparata, quam cœlitus infusa infirmos curarent; *hi non tam scientia acquisita, quam Dei gratia ægratos curabant* (S. Thom. a

Vill. ser. de *iisd. Ss.*). Sanctorum illorum medicorum ingenium videbatur quasi cœlum, in quo duplex lucebat luminare, majus scilicet et minus; notiones quas studio acquisierant, erant *luminare minus*; illæ vero quas per divinam infusionem acceperant, erant *luminare majus*. Duplici autem hoc illustrati lumine, in arte medica doctissimi evaserant et peritissimi, nullus in eorum mentibus error irrepserat, nullaque hæresis; ipsi medicinæ principia, morborum naturam et remedia ad morbos quoslibet curandos idonea ita perfecte noverant, ut innumeros infirmos curarent. *Plus cavendum est a medico, quam a morbo*, inquit Chrysostomus; quod sane intelligendum de medicis ignaris, qui plus timendi sunt, quam ipsi morbi; quia hujusmodi medici occidere solent et impune occidunt infirmos, ad quos curandos vocantur. Hi sunt, de quibus dici solet: *soli medico et advocato occidere licet impune*. Hi sunt, qui infirmitates augent, quas tollere deberent et qui mortem inferunt his, a quibus pecunias accipiunt, ut vitam prorogent. Hi uno *recipe*, seu uno præscripto contra rectas artis regulas dato ad manes mittunt hæredem ditissimum, celeberrimum doctorem, publicæ rei administratorem, ducem, principem, regem, aut aliam cujusvis conditionis personam. Ab ignaris hisce medicis plus sane cavendum, quam a morbis; non tamen timendi medici docti, quales dicam eos, qui benevolam jam mihi præbent auditum, quos scimus doctoratus laurea insignitos et qui digni sunt, qui ab hominibus æstimentur et ab infirmis in auxilium vocentur. Jam vero quid de sanctissimis medicis Cosma et Damiano? Isti non quidem medici ignari, a quibus cavendum; ob infusam quam a Deo acceperant infirmos curandi artem, ab omnibus desiderabantur et vocabantur, tantaque præstabant peritia, tanta in curandis infirmis dexteritate, ut ad se venientes undequaque infirmos facillime curarent et pristinae sanitati restitnerent. Non errabant isti medici operationibus suis, quia scientia divinitus infusa irradiabantur. Unde sanctos illos conferre possumus cum Raphaële Archangelo, qui vocatur Dei medicina: *Raphaël medicina Dei*. Sanctus ille Archangelus non voca-

tur medicus, sed *medicina*, quia medicina est ex se perspicax et infallibilis, medici vero sunt erroribus obnoxii. Non vocatur etiam Raphaël medicina hominum, sed *medicina Dei*: nam homines falluntur sæpe in medicinæ usu et exercitio, Deus vero nec in hoc, nec in re quacunque falli potest. Quod et dici potest de sanctis Cosma et Damiano: hi etenim videbantur quasi ipsa medicina et erant Dei medicina, quia hæc eis a Deo ars ita fuerat infusa, ut in curandis infirmis non fallerentur. Licet hominum corda solus Deus scrutari valeat et licet ipse solus perfecte cognoscat abscondita cordium, angeli tamen per illationes et per conjecturas in cognitionem nunquam veniunt eorum quæ homo corde versaverit, et hoc norunt, vel per species sensibiles, quas in hominum imaginatione excitari advertunt, vel ex variis morbis, quos in eorum appetitu fieri adnotant, ex quibus probabiliter et conjecturaliter inferunt, quæ lateant cogitationes liberæ in cordibus eorum. Unde respectu cordis humani angelorum scientia est solummodo conjecturalis. Et hujusmodi dicenda etiam scientia medicorum respectu infirmorum; sicut angeli corda hominum, ita et medici infirmitates hominum per conjecturas agnosunt. Verum est, quod in medicina, sicut in aliis scientiis et artibus, aliqua habentur prima principia evidentia et infallibilia; tamen omnia alia in opinione versantur et in praxi omnes fere medicorum ratiocinationes in conjecturis fundantur. Unde enim cognoscunt medici, aliquem hoc vel illo morbo laborare, nisi ex arteria pulsu, ex colore vultus, ex linguæ siccitate et externis aliis symptomatibus, quæ sæpe fallacia sunt et in errorem inducunt medicos, qui ex exterioribus his signis de morborum natura et remediis adhibendis conjectantes sæpissime falluntur? Illi vero illustres duo medici, quorum hodie memoriam agimus, hujusmodi erroribus non decipiebantur, altioribus enim regebantur principiis, cœlestibus irradiabantur luminibus, ac scientia ita infallibili et evidente illustrabatur intellectus illorum, ut omnis generis morbos, quantumvis ex natura sua insanabiles, facile curarent. Infusa hac scientia maximos quoque febris ardores mitigare et sistere noverant, hac scientia illustrati, acutissimos quoque

calculi, dentium et podagræ dolores scopire sciebant: hac scientia claudis incedendi facultatem, cæcis visum, mutis loquelæ usum et infirmis quibusque perfectam sanitatem conferbant; hac irradiati scientia homines gravibus, periculosis et desperatis morbis affectos sanos reddebant. O quam docti fuere hi sancti! qui pariter extitere medici doctrina fulgentes, ac etiam charitate ardentes.

II PARS.

*Sancti Cosmas et Damianus fuere medici
charitate ardentes.*

Multi ob solam curiositatem, multi ob vanitatem et multi ob avaritiam scire desiderant, pauci vero ut scientia sua utantur ad charitatis opera in proximum exercenda; scientia tamen sine charitate, aut nullius, aut modici valoris est. Velim, ut tanta polleas scientia, quanta prophætæ et angeli; velim, omnia te fidei mysteria nosse, teque omnem penitus scientiam possidere, si simul cum scientia charitatem non habeas, omnis tua scientia aut nihil, aut parum tibi proderit. *Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam et noverim mysteria omnia et omnem scientiam, charitatem autem non habuero, nihil sum* (1 Cor. 13). Quid profuit lucifero summa, qua illustrabatur, scientia? Quid aliis dæmonibus profuit altissimas de divinitate habuisse notiones? Quid Platoni, quid Aristoteli, quid innumeris aliis Gentilibus profuit scientia sua totum terrarum orbem illustrasse? Quid sanctis Cosmæ et Damiano artem medicam perfectissime scire profuisset, si simul cum scientia charitatem non habuissent? Ad nihilum quidem eis profuisset illa scientia. At plurimum eis profuit artem medicam callere, quia simul cum scientia charitatem habuere; sic enim laudantur ut medici et eximia scientia illustres, et ardente charitate fer-

ventes. Proximum non diligebant solum verbo et lingua, sed opere et veritate; ipsi continue circuibant ut infirmos sanarent, eorumque infirmitatibus curandis idonea remedia adhiberent. Nec spes lucri eos ad curandos infirmos alliciebat; sola charitas illa, *quæ non querit quæ sua sunt* (1 Cor. 13).

Non enim mercedem sibi jusse debitam ab infirmis exigebant, quin contra facultates suas iis erogabant, quos pristinae sanitati restituerant, et quasi mercedem dabant iis a quibus mercedem juste postulare et recipere potuissent. Medici profecto sunt operarii mercede magna dignissimi, nilque æquitati et justitiæ magis consonum, quam quod mercedem iis tribuamus, qui sanitatem nobis conferro satagunt, et a mortis faucibus nos sæpe eripiunt. Hi scientiam, quam in curandis infirmis adhibent, magno pretio emerunt: quot enim vigiliis eam comparant? Quot noctes insomnes duxerunt, ut eam acquirerent? Quot libros non voraverunt? Quot auctores non perlegerunt? Quot pecunias non insumperunt, ut in arte sua periti fierent? Sane o quot etiam in suæ artis exercitio labores obeunt? Nonne sæpiissime, cum quiescendi tempus advenit, ipsos rura petere necesse est? Nonne fœde excitantur et ad infirmorum subsidium vocantur, cum vix somno indulgere cœperunt? Nonne multoties cum gravi vitæ suæ periculo xenodochia et aliorum infirmorum domus lustrant, ac si sic loqui fas sit, inter excrementa eorum voluntantur, ut iis sanitatem conferant? Hæc quidem mercede magna digna censenda, nec satis amplam eis mercedem nunquam dare possemus, eo ipso solum quod nobis conferant sanitatem, qua nihil magis ab hominibus æstimari solet. Si quis centum nobis dedisset nummos, ejus liberalitas satis compensari posset, tribuendo ei aliquid centum nummis æquivalens; atvero satis compensari nequeunt medici, cum nobis conferant sanitatem, quæ terrenis omnibus divitiis antecellit. Accipite ergo, o sancti Cosma et Damiane, accipite mercedem vobis jure merito debitam; ab infirmis quos curastis exigite, ut medicamenta curationi eorum adhibita solvant; petite a claudis, mutis, cæcis, febricitantibus et aliis infirmis quibus sanitatem reddidistis, ut pro expensis eorum causa factis

et pro labore ad eos sublevandos inito satisfaciunt. Absit a viris tanta sanctitate præditis, ut spe mercedis temporaneæ operentur; nullus in eis avaritiæ turpis lucri affectus inerat; solus in eis illucescebat charitatis spiritus; qui ardebant charitate, quæ non querit quæ sua sunt. Imo altior et ardentior eorum prodibat charitas, quia non solum non inquirebant quæ eis juste debebantur; verum et infirmis quos sanaverant, propria largiebantur, eosque ex charitatis motivo solvebant, a quibus ipsos solvi æquitas postulabat. O præcellentem illorum sanctorum charitatem! Scitis, Christum in hunc mundum venisse, ut mediciungeretur officio, illumque doctissimum et peritissimum extitisse medicum, qui infirmos quoque facillime sanabat: *virtus de illo exibat et sanabat omnes* (Luc. 6). Ut autem adnotat S. Basilius Selenciensis, magnus ille medicus arti medicæ operam dedit, nulla spe lucri, at ex solo charitatis motivo: *non spe mercedis contra morbos armatus* (orat. 35). Divinus ille medicus in mirandis infirmorum curationibus et in omnibus suis operibus Patris æterni gloriam et proximi salutem solum quærebat; minime sane turpis lucri causa, verum ex solo charitatis motivo operabatur. Hic erat finis unicus suarum actionum, hic terminus ad quem spectabat Christus; et hic erat etiam finis et terminus unicus, quem in suis operationibus sibi proponebant sancti Cosmas et Damianus. Non sanabant infirmos, ut ab iis mercedem acciperent; quin contra charitatis igne ardentes ita propria pauperibus et infirmis largiebantur, ut nil sibi retinerent, omnibusque se facultatibus spoliarent. Noverant illustres illi sancti, quod « habent medici unde valde proficiant, si pauperes curent cum charitate et sollicite eos visitent et consolentur; ac gratiam quem dedit eis Dominus curandi et sapientiam in eos exerceant. Nec solum hoc, sed etiam quod a divitibus accipiunt, conferant saltem ex parte egenibus » (S. Thom. a Vill. ser. de Ss. *Cosma et Dam.*). Hoc probe noverant sancti Cosmas et Damianus, et ideo ex solo charitatis motivo ægrotos sanantes, ab eis mercedem non exigebant, et sua omnia illis distribuiebant. O mirabiles et æterna laude digni medici! Ubi modo invenimus, qui eos imitentur!

Ubi, qui tanta ardeant charitate, quanta sancti illi quorum hodie solemnitate letamur? Ubi, qui ex solo charitatis motivo infirmorum curæ se dedant? Ubi qui saltem pauperes ægrotos gratis invisant et curare satagant? Scio, medicos esse operarios mercede sua dignos: scio etiam, eos juste mercedem accipere a divitibus; tamen optarem, ut pauperibus ex unico fraternæ charitatis motivo inservirent. O quam suave erit medicis, qui gratis pauperibus suas operas impenderunt, cum in tremendo iudicii die eos Christus laudabit, eo quod ipsam in pauperibus visitaverint et curaverint! *Infirmis eram et visitastis me* (Matt. 25). Non hoc dicit medicis, qui turpis lucri causa et mercedis spe pauperes inviserunt; iis dumtaxat benedicet qui eos ex charitatis motivo visitarunt; illos laudabit ad dexteram suam collocabit et ad cœlestem beatitudinem vocabit. Illis dicit: *venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi* (Ibid.): illosque simul cum sanctis Cosma et Damiano, ad cœli sedes sublimabit. O quam felices tunc medici, qui gratis et ex solo charitatis motivo infirmis pauperibus subvenerint! O quam felices, qui in hoc mundo fuerint charitate ardentes, sicut sancti Cosmas et Damianus! Qui *fuere etiam medici pietate insignes*.

III PARS.

Sancti Cosmas et Damianus fuere medici pietate insignes.

Plurimi haud dubie inveniuntur medici, qui simul scientia florent et pietate, et hoc in primis repertum est in illustribus medicis Cosma et Damiano; qui quidem erant scientia sua illustres, ac pariter erant miranda pietate insignes, non tantum quia ex solo charitatis motivo sanitati infirmis procurandæ sedulo incumbant, verum etiam quia non minus animarum, quam corporum salutem invigilant, *erantque animarum potius medici quam corporum*; *prædicatores potius quam curatores* (S. Tho. a Villanova ib.). Abstinebant a praxi illorum medicorum,

qui de animarum jactura parum solliciti, tantum corporum salutem consulunt. Iniqui hi medici de sanitate benevolentibus servanda et infirmis danda solummodo curant: hoc unum intendunt, hic unicus finis quem sibi proponunt, ad quem obtinendum multa nonnunquam animarum salutem noxia praecribunt, aut fieri tolerant. Non curant de his, quae Deus et Ecclesia ad animarum salutem jubent; student his quae corporum sanitati congruunt, et ideo vel ut hominibus placeant, vel ut infirmos curent, nimia cum indulgentia carnes diebus prohibitis comedere permittunt; *a jejunio revocant, lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt* (D. Amb. in Ps. 118), imo et a via salutis avertunt. Non sic autem sancti Cosmas et Damianus; de animarum enim magis quam de corporum salute anxiantur, *et occasione medicinæ, dum corpora medicamine curabant, animas potius salutari verbo vivificabant* (S. Thom. a Villan. ib.). Cum infirmos invisabant, iis se omnium virtutum exemplaria praebebant, iisque suggerebant, terrena omnia nullius esse momenti, soli Deo serviendum, orationi sedulo vacandum, ac propriae salutis continue vigilandum; instabant, arguebant, obsecrabant, ac omnibus modis infirmos ad salutis viam dirigere conabantur; tuncque se felicissimos censebant, cum peccatorem alicquem a viis suis pessimis averterant et ad Deum converterent. Hoc sancti duo illi medici in Arabia agebant, quod olim in Judæa Christus fecerat. Scitis, Christum Dominum in Judæa medici functum officio, ibi divinam hanc exercuisse artem, quam de cælo tulerat; ibique animarum simul et corporum medicum egisse; cumque infirmorum curationi incumbere, eos quoad corpus et quoad animam sanare solebat. Cum infirmo sanitatem conferebat, illum itidem ad Deum convertebat; cumque infirmitatem ab alicujus infirmi corpore expellebat, itidem peccatum ab ejus anima fugabat et sic totum hominem, quoad corpus scilicet, et quoad animam, sanum faciebat: *totum hominem sanum feci* (Jo. 23, 7). Eodem prorsus modo sancti Cosmas et Damianus erga infirmos se gerebant; eodem succensi zelo quo Christus, eum in curationibus suis imitabantur; tanta præstabant pietate, ut animarum magis

quam corporum salutem invigilarent et ideo cum infirmis medicamenta præbebant, dabant eisdem documenta salutis; curabant eos quoad corpus et quoad animam, sic totum hominem sanum faciebant. *Dum corpora medicamine curabant, animas potius salutari verbo vivificabant et sic totum hominem sanum reddebant.* Hæc eorum insignis pietas, ut ex arte medica quam exercebant, infirmis de Dei bonitate et æterna beatitudine et de aliis christianæ religionis mysteriis loquendi occasionem sumerent. Iis dicebant inanes illos deos quos colebant, esse mera simulacra lignea, lapidea, aurea, vel argentea quæ oculos habent et non vident; aures habent et non audiunt, et ideo spernenda, adjicenda, ac odio habenda. Illis probabant unicum esse Deum, qui omnia videt, omnia potest; a quo et ipsi vitam habuerant; et iis æternam daturus felicitatem, si ei fideliter inservirent. Illis explicabant quanta beatos maneat in cælo premia, quanta damnatos in inferno supplicia. Illis objiciebant, quam turpe sit vitiorum cæno adherere, quam præclarum et honorificum virtutibus acquirendis insistere, quam falsa et fallax eorum esset religio, quam suave sit mori in Domino, quam terribile in statu mortalis peccati ab hoc mundo exire, quamque beati qui in præsentiarum salutis suæ negotia recte peregerint: et sic eos quoad corpus et quoad animam sanos faciebant. O magnam sanctorum illorum medicorum pietatem! Maxima quidem hæc illorum extitit pietas; tunc vero magis adhuc se pios exhibuerunt, cum pro Dei gloria supplicis et diræ morti propria corpora obtulerunt. Cum enim præfatus Lysias christianam religionem illos profiteri et prædicare didicisset, ira accensus, eos ad se adduci imperavit, præcepitque eis, ut deos gentium venerarentur. Quod cum facere renuissent viri sancti, in mare eos projici jussit, in quod quidem projecti confestim ex eo miraculose emergerunt. Illos deinde Lysias in ardentem rogam injici jussit; cumque ab iis flamma fugeret, illos securi percuti imperavit. Quæ omnia summa cum charitate et pietate perpessi sunt. O quam mirabiles vita et mors sanctorum Cosmæ et Damiani! O vos omnes qui artem medicam profitemini, præclara hæc, queso, inspicite exemplaria, iisque assimilari

satagite. Cum hi sancti doctrina sua floruerint, studio et vos sedulo incumbite, ut in arte quam profitemini saltem non erretis: cum hi charitate ferventissima præstiterint, ut propria infirmis distribuere, charitate ardeant corda vestra saltem respectu pauperum: erga illos vos beneficos exhibete, iisque gratis officia vestra impendite. Cum tandem adeo pietate effulserint, ut non minus salvandis animabus, quam corporibus curandis vacaverint, eandem et vos colite pietatem, ut infirmos quos visitatis, ad Sacramenta suscipienda et ad salutem suam consulendum inducatis. En fructum, quem omnes medici ex hac concione elicere possunt et debent. Ut autem omnes, qui huic adsunt concioni, aliquam ex eam utilitatem percipere valeant, velim, ut quisque advertat, quod peccata sint animæ nostræ infirmitates, quodque tandiu infirmi manemus, quamdiu aliquo peccato inquinamur; et ideo, ut sanemur advocandi sunt medici spirituales, seu confessarii, qui iisdem polleant qualitatibus, quibus sancti Cosmas et Damianus floruerunt; si a spiritualibus vestris infirmitatibus sanari velitis, ad confessarios accurrite, qui scientia, charitate et pietate fulgent. Confessarius non doctus est cæcus, qui cæcos ducit et qui cum cæcis quos ducit, in foveam cadit: idcirco confessarium vocate, qui doctrina polleat. Confessarius minime charitatis lucro ad agendum excitatur, vel ex negligentia remisse vestræ salutis consulit; ideo charitate ardentem confessarium eligite. Confessarius non pius ad pietatis apicem alios haud facile perducit; ergo docti simul, charitate succensii et pii confessarii regimini conscientiam vestram dirigendam subdite; quidquid vobis salutariter præscripserit, accurate perficite et tandem aliquando in cælo cum sanctis Cosma et Damiano æterna beatitudine perfruemini. Amen.

DE SANCTO MICHAËLE ARCHANGELO

CONCIO UNICA.

Consurget Michaël princeps magnus (Daniel 12).

Sicut homines hic in terris suos habent principes, quibus subsunt et quos honorare, plurimumque venerari tenentur, ita angeli, qui in cælis habitant, suos habent principes, qui sunt eminentiores Dei ministri ante solium ejus stantes et supra alios erecti; inter quos merito recensetur Archangelus Michaël, qui unus ex primis cæli principibus agnoscitur: *Michaël unus de principibus primis* (Dan. 10). Non disceptabo nunc, an Michaël in cælo sit Gabriele, Raphaële, alisque primis aulae celestis principibus eminentior; neque an ita sit *unus de principibus primis* ut inter primos hos principes ille cæteris, qui secum tenent primatum, præeat. Licet enim sanctus Pantaleon martyr cum supra omnes alios evehat, illumque inter pares primum esse asserat, ac dicat, quod *Michaël primum locum obtinet inter mille millia et decies mille myriades angelorum* (ap. Baron.); non tamen hoc facile sciri et probari potest. Itaque ab hac controversia abstinens, dicam solum, quod sanctus Michaël inter celestes illos spiritus sit princeps magnus; *consurget Michaël, princeps magnus* in quo autem et quomodo Michaël sit in cælo princeps magnus, jam explicamus. Ave.

Deus, angeli et homines supra omnia alia procul dubio eminent, atque inest eis aliqua magnitudo, ad quam omnia alia accedere nequeunt. Deus quidem magnus est, nullus magnitudinis ejus est finis, nihilque eo majus excogitari potest: *Deus est, quo nil majus excogitari potest* (S. Dam.). Angeli etiam magni sunt in se et respectu ad alia creata, cum ipsi omnino spirituales sint, aulici Dei sint et sub Deo supra modum elevati; *angelos post Deum novimus* (Tert. de carn. Chr.). Homines